ગુજરાત આનામાળા સીરીઝ ૩ જી.

નામ થકી રીઝે ફુલણજી લોભી રીઝે દામે;
તાડી પી ગોલાઓ રીઝે ગોપી રીઝે શ્યામે.

Gujrati Proverbs.

ગપ્પીને ઘેર ગપ્પી આવ્યા કહો કેમ કરીએ ગપ્પીજી;
બાર હાથનું ચીભડું ને તેર હાથનું બી.

—Tit-Bits—

રમૂજમાળા--ભાગ ૧ લો.

પ્રયોજક અને પ્રકાશક
ગોર અંબાલાલ છગનલાલ.
(શીકા--સ્ટેટ ઇડર--મહીકાંઠા.)
સંસાર દર્શન--વિનોદીની--કમલિની--રાણી દુર્ગાવતી, સવિતા
સુશિલા--વિગેરેના કર્તા અને કેટલાંક માસીકોના લેખક.

કિંમત } ગ્રાહકો માટે એક આનો.
છુટક નકલ દોઢ આનો.

વિનંતિ પત્ર.

ગ્રાહકોને સાચી વાત જણાવવી એમાં કોઇ વાતનો પ્રતિબંધ નથી. આ આનામાળા સીરીઝમાં મુખ્ય બે ઉદ્દેશો સમાયલા છે. એક તો લેખકનું નિર્વાહ સાધન, બીજું જનસમાજના વર્ત્તનમાં કંઇક સદ્ભાવ ઉત્પન્ન કરવો.

સુહૃદ્દ ગૃહસ્થો–હું લેખક તદ્દન બહેરો છું તે આપ સર્વેને વિદિત છે તેમજ ગુર્જર ભૂમિપર બહેરા લેખકોનો મુખ્ય આધાર, ઉદાર ગૃહસ્થો અને ઉત્સાહી ગ્રાહક બંધુઓ ઉપરજ છે. મારા જેવા બહેરા લેખકને અન્ય ગ્રાહકો વધારી આપવા મદદ કરવી તે આપ સુજ્ઞની ફરજ છે.

વિ. વાંચન અને તે કેવું હોવું જોઇએ. એ દરેક બંધુઓનું અજ્ઞાત્ નહિ હોય, છતાં આ આનામાળા સીરીઝ સારા લેખો ઉપરથી અનુવાદ કરી, જાતે લખી, છપાવી અને જાતેજ વેચું છું. તેમજ આ વાર્ત્તાઓ કેટલાંક પુસ્તકોના વાંચનની યાદગીરીમાંથી લખવામાં આવી છે. તો તેના મૂળ લેખકોનો પણ આભાર માનું છું.

દરેક વાંચક બંધુઓએ અન્ય ગ્રાહકો વધારી આપવા કૃપા કરવી. મારા બહેરા થયા બાદ મારા હિતચિંતકો તરફથી જે પ્રેમ, જીજ્ઞાસા દૃષ્ટિવૃત્ત છે તે સદાને માટે ચાહું છું. સુજ્ઞબંધુઓ આપ ગ્રાહક થઇ–અન્ય ગ્રાહકો વધારી આપવા મહેરબાની કરશો.

રામનવમી.
અમદાવાદ.

આપનો સ્નેહાધીન,
ગોર અંબાલાલ સી.
શીકા (સ્ટેટ–ઇડર–મહિકાંઠા.)

કંજુસમલ્લની કર્મકથા.

મારવાડમાં કંજુસમલ્લ કરીને વ્યાપારી ઘણોજ કંજુસ હતો. એક પાઇ વાપરવી તે તેને જીવલેણ થતું. ચમડી જાય પણ દમડી ન છુટે. અને મરી ગયલી માખને નિચોવી જોડા ઉપર ચોપડતો. લક્ષાધિપતિ છતાં ઘરમાં ખાણું માત્ર હલકુંજ વાપરતો. આ કારણથી છોકરાઓ કંટાળીને પરદેશમાં જઇ રહ્યા હતા.

એક વખત શેઠ ઉંઘી ગયો હતો, એટલામાં એક મહાત્મા ત્યાં આવ્યા. પુત્રોની વહુવોએ તે મહાત્માને આદરસત્કાર આપી ચરણે પડી દુઃખની વાત નિવેદન કરી પછી તે દયાળુ મહાત્માએ કહ્યું-કે તમારે પતિવ્રતપણામાં રહી, ઇશ્વરની ભક્તિ કરવી. જુઓ ! આ લાકડું પડેલું છે. તે પર વસ્ત્ર પાથરી બેસવું અને મંત્ર ભણવો એટલે તે લાકડું તમને રત્નદ્વિપમાં પહોંચાડશે.

મહાત્માના ગયા પછી તે સ્ત્રીઓ દરરોજ રાત્રે લાકડાપર બેસી રત્નદ્વિપ જતી અને પ્રભુનાં દર્શન કરી પાછી ઘેર આવતી. દરરોજ એવડું મોટું લાકડું જુદી જુદી જગાપર ગોઠવાઇ જતું આ જોઇ શેઠના હજામે વિચાર કર્યો જે આ લાકડામાં જરૂર કાંઇ પણ યુક્તિ હોવી જોઇએ. તે રાત્રે તે હજામ લાકડાના પોલાણમાં ભરાઇ રહ્યો, રાત્રે નિયમ મુજબ સ્ત્રીઓ આવી, મંત્રભણી લાકડા ઉપર બેઠી, કે લાકડું ઉંચે આકાશ તરફ ઉડયું. હજામ તો, ચકીત થઇ ગયો. રત્નદ્વિપ ગયા બાદ સ્ત્રિઓ ભગવાનનાં દર્શન કરવા ગઇ એટલે હજામ જેટલાં રત્ન લેવાય તેટલાં લઇ પાછો પોલાણમાં પેસી ગયો નિયમ મુજબ સ્ત્રિઓ ઘેર આવી, અને હજામ બાઇ પણ ઘેર ગયા રત્નના પ્રતાપથી હજામ પૈસાવાળો થયો. એટલે એક

દિવસે શેઠે હજામને પૂછ્યું અલ્યા માલા ! હવે હજામત કરવા કેમ આવતો નથી ? અને તું આટલો બધો પૈસા છુટ ક્યાંથી ?

હજામભાઇના પેટમાં કાંઇ વાત ટકી નહિ, અને ખુલ્લે ખુલ્લું રહસ્ય જણાવી દીધું એ પછી તેજ રાત્રે શેઠ પણ તૈયાર થયો, અને લાકડાના પોલાણમાં પેસી ગયો. સ્ત્રિઓએ મંત્ર ભણી કપડું પાથર્યું કે લાકડું આકાશ તરફ ઉડયું. રત્નદ્વિપ જતાં સ્ત્રિઓ દેવદર્શન કરવા ગઇ, એટલે કંજુસમલ્લ બહાર નિકળ્યો. તેનાથી લેવાય તેટલાં રત્નો લીધાં, કેટલાંક લાકડાના પોલાણમાં ભરી દીધાં. કેટલાંક બગલમાં માર્યાં, કેટલાંક મોઢામાં માર્યાં અને ખુબ ખુબ રત્નો લીધાં, વળી વિચાર કર્યો કે હજુ હું કાલે આવીશ. ને બીજા રત્નો લઇ જઇશ, તરત પાછો સાંકડે માંકડે લાકડાના પોલાણમાં પેસી ગયો, એટલામાં વહુઓ આવી, કપડું પાથરી મંત્ર ભણી બેઠી કે લાકડું આકાશ તરફ ઉડયું મધ્ય સમુદ્રમાં પહોચ્યું, કે એક સ્ત્રિએ કહ્યું.

બ્હેન ? આજ કંઇ લાકડું ભારે જણાય છે ? આપણે જલદી ઘેર જવું જોઇએ. જો આપણો સસરો જાગશે તો ફજેતો થશે, એટલે બીજી સ્ત્રિએ કહ્યુ.

ત્યારે એમજ કરો કે આ લાકડું અહીં સમુદ્રમાંજ નાખી આપણ વસ્ત્ર ઉપરજ ચાલો એટલે વહેલાં ઘેર પહોંચી જઇશું. અહીં પોલાણમાં પેઠેલા કંજુસ મલ્લને ચટપટી થઇ. અને ગભરાતાં ગભરાતાં કહેવા લાગ્યો. વહુ દીકરા ? એતો લાકડામાં મેં દ્રવ્ય ભર્યું. છે. અને હું અહીં પોલાણમાં પેઠેલો છું. ભલે મોડું થાય પણ લાકડું મુકી દેશો નહિ.

વહુઓએ વિચાર કર્યો રત્નોની તે ક્યાં ખોટ હતી ? તે પથ-

રાતો ઘરમાં ઘણુાએ પડયા છે. અને આવા કંજુસ સસરાને પાને પડી આપણે કાંઇ પણ સુખ મેળવ્યું નથી. આપણા પતિ તેના જુલમથી દેશાવર રહે છે માટે આ લાગ ઠીક આવ્યો છે. હવે તો લાકડું છોડીજ દેવું. એમ વિચાર કરી લાકડું મૂકી દીધું. અને સ્ત્રિઓ કપડાપર બેસી ઘેર ગઇ ને કંજુસમલ્લ દરિયામાં પડી ડુબી મરી ગયો.

અર્થાત કૃપણ માણસનું ધન, દેવને માટે, વિપ્રને માટે બંધુ આદિકને માટે આત્માને માટે કાંઈ કામમાં આવતું નથી તેનું ધન તો, અગ્નિ, ચોર કે રાજાના હાથમાં પડે છે. તેમ કીડીઓએ ભેગું કરેલું ધાન્ય માખીઓએ સંચેલું મધ અને કૃપણે મેળવેલી લક્ષ્મિ એ ત્રણેના ભોગી પારકાઓજ હોય છે.

સાર એ છે જે—દ્રવ્યવાન ગૃહસ્થે વ્યવહારિક બાબતમાં તેનો યોગ્ય ખર્ચ કરવો. અને પરમાર્થમાં ઉદાર દીલ રાખવું.

મુબઇની વાતો.

અલ્યા બ્હેચરા ? પછી હુ મુબાઇ ગયો. અલ્યા મુબાઇની શું વાત કરૂં ? પાણીતો એક લોઢાની ભુંગળીમાંથીજ આવતું. ગાડીયો, ઘોડા, બળદગાડીઓ કાઇ કાઇ તો વળી ખટારો રેંકડો, એવાં એવાં એ નામ કહેતા મોંતગાડી તરામગાડી એ બધુ નામ કોને યાદ હોય મ્હારા ભા ?

અલ્યા બ્હેચરા ? એક ત્રામ ગાડીમાં હું તો બેઠો, કે માસ્તરે તારને ગરડી લગાડો કે ગાડી તો ધબધબ હેંડવા માંડી, બળદે નહિને પેલુ રેલગાડીના જેવુ આગળ હાકવાનુ એ નહિ. અંગ્રેજ સરકાર ? તું તો દેવ છે ભા ? એ દેવતાઇ કામ કુણ કરે ? મેં તો એક જણાને પુછ્યું કે આ ગાડીનુ ભાડું શું લેશે ?

તે એક જાડો શેઠીયો હતો. ઓકડાના જેવુ તો માથું. ને પેટ તો જાણે હમણાજ ફૂટી જાહે. એવા એવા એ સેડે કીધુ પટેલ ? જ્યાં જશો ત્યાં એક આનો ટીકીટ છે. મેં જાણ્યું ઠીક લાગ આવ્યો છે હવે તો ગોધરાનીજ માગું એટલામાં માસ્તર આવ્યો, મને કહે ટીકીટ મેં હાથમાં આનો આલ્યો. માસ્તર કહે કયાં જવું. મેં જવાબ વાળ્યો "ત્યાં તે વળી ગોધરે, ગોધરાની આલજે."

માસ્તરે મને ઉતારી પાડયો. ને કહે ગોધરે જાના તો જાઓ રેલગાડીમેં કહી થપ્પડ મારી તે જુદી.

અલ્યા બ્હેચરા એ ગાડીનુ નામ શું?

બેચરો—મારો દીચરો. ગાડાં હાંકી હાંકી ધુળનાં ઢેફાં ખાઇ ખાઇ જનમ કહાડયોને એટલુ એની જાણે? એતોલ્યા ટ્રામગાડીલ્યા ટ્રામ.

પુજા પટેલ—અલ્યા બ્હેચરા પેલુ એ પગના વચમાં ઘાલીને દોડે, એ હુલ્યા એ? તુ તો ભણેલો છે એટલે પૂછવું પડે. બેચરો—એ તોલ્યા "બાયસાયકલ" સાઇકલ.

ઉંદરિયા વ્યાપારીની વાત.

જ્યારે હુ માતાના ગર્ભમાં હતો ત્યારેજ મારા પિતા પરલોક વાસી થયા હતા મારી માતા ભોળી અને એકલી એટલે અમારા ભાયાતો સર્વ મીલકત ઓળવી ખાઇ ગયા છ સાત વર્ષની ઉમ્મરે મને કોઇ મહેતાજીની નિશાળે મૂકયો. જ્યાં હું ગણીત વિદ્યા અને લખતાં વાંચતાં શિખ્યો એટલે મ્હારી માતાએ મને ઉપદેશ કર્યો.

બેટા ? આપણા વાણીયા છીએ અને તું સારા ગ્રહસ્થનો પુત્ર છે-માટે વ્યાપાર કર! આપણા ગામમાં વિશાખીલ નામનો શેઠ

કોઈપણ કુલીનને વ્યાજુકા રૂપિયા આપે છે માટે તે લઇ આવી વ્યાપાર કર?

હુ તે શેઠને ઘેર ગયો વિનય કરી બેઠો એટલામાંજ શેઠે ખીજાઇ જતાં એક વાણીઆના પુત્રને આમ કહ્યું.

અરે મૂર્ખ મેં ત્હને અનેકવાર પૈસા આપ્યા છતાં તેં મૂળ દ્રવ્ય પણ ગુમાવ્યું. જેત વાણીયાનો દીકરો હોય તો આ મરી ગયલા ઉંદરડામાંથી પણ અપાર દ્રવ્ય મેળવે.

આ સાંભળી મારા મનમાં વાણીયા પણાનુ અભીમાન આવ્યું. અને તે મરેલો ઉંદર ઉપાડતાં મેં શેઠને કહ્યું. શેઠ? થોડી મૂડી માટે મને આ ઉંદર ઉધાર આપો. હુ આપના અમૌલ્ય ઉપદેશની અજમાયાશ કરવા ઇચ્છુ છું. એ પછી તેના ચોપડામાં ઉધાર કરાવી. ઉંદર લઇ હુ ચાલતો થયો અને શેઠ આ જોઇ હસ્યો.

કેટલાક સમય પછી એક વાણીયાએ ચણાનો કોઠાર માટે એક બીલાડો પાડયો હતો. અજથી બીલાડો સંતુષ્ટ નથી એમ જાણી વાણીયો ઉંદર ખોળતો હતો. મેં તેને તે તાજો ઉંદર આપ્યો. મને પૈસા મળ્યા. જેમાંથી હુ એક પાણીનો ઘડો અને થોડાક ચણા લઇ ગામ બહાર પરામાં જઇ બેઠો જે પરૂ કઠીયારા લોકોનુ વિશ્રામ સ્થાન હતું દરરોજ હું તેમને પાણી પાઇ થોડા દાળીઆ આપતો તેના બદલામાં તે કઠીયારા મને લાકડાં આપતા, જે વેચી પૈસા ઉપજાવતો બીજે રોજ પાછો તે જગાપર જઇ બેસતો એમ નિરંતર ઉદ્યોગથી મારી પાસે ઠીક પૈસો પેદા થયો પછી તો મેં લાકડાનો વેપાર જારી રાખી ચોટામાં એક દુકાન પણ લીધી અને બનતા બીજા ધંધાઓ ચાલુ રાખ્યા એ પછી દુરદેશાવર વહાણુ રાખી વેપાર કરવા લાગ્યો. ને દબાવી પાડેલી મીલ્કતો સરકાર લડી મેં પાછી

મેળવી ગીરો મૂકેલી મીલ્કતો છોડાવી. ને હાલ હું કોટીધ્વજ થયો છું. પછી એક સોનાનો ઉંદર કરાવી. વિશાખીલ શેઠને ત્યાં જઇ જમા કરાવી. તે ઉંદર શેઠના હાથમાં મુકયો. શેઠે મારી ચાતુર્યતાપર પ્રસન્ન થઇ પોતાની દીકરીને લાયક ઘર વર જોતાં મારી સાથે પરણાવી. અને "મારૂં નામ હાલ ઉંદરીયો પડી ગયું છે." તે વેપારી વર્ગમાં પ્રસિદ્ધ છે.

સાર એ છે જેઃ—નિરંતર ઉદ્યમથી માણસ અપાર સંપત્તિ મેળવે છે.

વિદ્યાશંકરની સ્ત્રી રાંડી.

વિદ્યાશંકર, બાર વર્ષ સુધી કાશીએ રહી વેદના એકે એક અક્ષર ગોખી કહાડી ઘર તરફ પાછો ફર્યો હતો. એટલામાંજ ત્હેના ગામનો એક મશ્કરો ત્યાં આવી ચડયો વિદ્યાશંકરને ઘણા વરસે જોઇ કહેવા લાગ્યો. મહારાજ? ત્હમે કેટલુ ભણ્યા?

વિદ્યાશંકર—હુ ચાર વેદ, ખટશાસ્ત્ર-વ્યાકરણ-ઉપનિષદ-વિગેરે સર્વે મોઢે કરી ગયલા છું.

ટીખલી—હવે કાંઇ બાકી?

વિદ્યાશંકર—હવે તો કંઇ નહિ. પણ મારા ઘેરતો કુશળ છે ને?—(ટીખલીએ-વિચાર કરી વિસ્મીતહાસ્ય સાથે કંઇક દીલગીરી બતાવતાં જુવાબ વાળ્યો)—

અરે પણ બહુજ ખરાબ થઇ ગયું. તમારે સ્નાન કરવું જોઇએ. વિદ્યાશંકર પંચીયુ બદલી તળાવમાં જઇ ઉભો રહ્યો. એટલે ટીખલીએ કહ્યું મહારાજ બહુજ ખરાબ થયું ત્હમારાં સ્ત્રિ રાંડયાં.

વિદ્યાશંકર—હરનમઃ શિવાય-શિવ-શિવહર-હવે મારે કેમ કરવું. તે મશ્કરાએ કંઇક મંદ હાસ્યથી જુવાબ વાળ્યો-કેમ, તે

વળી-તમારે માથે ધોળુ બાંધવું અને ગામની ભાગોળેથી પોક મૂકતા જવું-ઘેર જઇ બહુજ રોવું-જ્યારે તમને કોઇ છાના રાખે ત્યારે તમારે છાના રહેવું. (વિદ્યાશંકર અને મશ્કરો છુટા પડયા)

એ પછી ગામની-ભાગોળે આવી-અને વિદ્યાશંકરે પોક મૂકવી શરૂ કરી-ઠેઠ ઘેર જઇ બહુજ જોરથી રોવા લાગ્યો. એટલામાં ત્હેની વિધવા બ્હેને આવી પૂછ્યું.

ભાઇ? ત્હમો બાર વરસે ભણીને ઘેર આવ્યા-અને અમારે તો, આનંદ જેવો દિવસ પણ આશું તમો છાના રહો-મને કહોતો ખરા કે શું થયું?

વિદ્યાશંકર—કંઇ નહિ. બ્હેન—તોપણ કંઇક?

વિદ્યાશંકર—બહુજ ખરાબ થઇ ગયું.

બ્હેન—શું? તે તો કહો. વિદ્યાશંકર—મ્હારી સ્ત્રિ રાંડી.

બ્હેન—ભાઇ? ત્હમો બેઠા છો ને ત્હમારી સ્ત્રિ કેમ રાંડે? એ પછી વિદ્યાશંકર કહેવા લાગ્યો. જોને બ્હેન-હુ બેઠો છુ ને તું રાંડી. ત્યારે મ્હારી સ્ત્રિ કેમ ન રાંડે?

(સૌ તેના ભણતરની ગણના કરવા લાગ્યા ને-તેની મૂર્ખતાઇ પર હસવા લાગ્યા).

તાત્પર્ય-એ છે જે-કોઇ પણ કામમાં જનસમાજ તરફથી ઉપહાસ્ય ન થવું જોઇએ-એમ વિચાર કરીને કરવું.

અલ્પબુદ્ધિ અને સ્થુલબુદ્ધિની ગુરૂ સેવા.

કોઇ એક ગુરૂજીના આશ્રમમાં થોડો વખત થયાં, અલ્પબુદ્ધિ, અને સ્થૂલબુદ્ધિ નામના બે શિષ્યો આવી રહ્યા હતાં, તેઓ બંન્નેમાં ધર્મનીસ્પર્ધાને લીધે એક બીજા પરભીન્ન ભાવ હતો. આ

આશ્રમમાં એવો રીવાજ હતો જે દરરોજ વારાફરતી અમુક બે શિષ્યોએ ગુરૂના ચર્ણની સેવા કરવી નિયમ મુજબ મોટા શિષ્યે અલ્પબુદ્ધિ અને સ્થૂલબુદ્ધિને આજ્ઞા કરી કે આજે ગુરૂચર્ણની સેવાનો ત્હમારો વારો છે. સાંજે નિયત જગાપર આવી ગુરૂજી બેસી ગયા, એટલે અલ્પબુદ્ધિએ પોતાના સેવ્ય જમણા પગની સેવા કરવા માંડી અને સ્થૂલબુદ્ધિ કાંઇક કામ પ્રસંગે બહાર ગયો હતો.

હમણાજ અલ્પબુદ્ધિ ગુરૂચર્ણની સેવામાં લાગી રહ્યો છે એટલામાં ગુરૂજીને ઉંઘનુ ઝોકુ આવ્યું. અને પોતાના સેવ્ય જમણા પગ ઉપર ગુરૂજીનો ડાબો પગ પડી ગયો. એટલામાંજ અલ્પબુદ્ધિ ક્રોધથી લાલચોળ થઇ ગયો અને ઉદ્દેશી ડાબા પગને કહેવા લાગ્યો અરે દુષ્ટ તુ મારા દુશ્મનનો સેવ્ય ચર્ણ થઇ મારા સેવ્ય પગને કચરી નાખે છે? બસ-હવે તો ત્હને અડાવીજ દઉ તો? એમ કહેતાં પોતાના દુશ્મન સ્થૂલબુદ્ધિના સેવ્ય પગને જોરથી ધક્કો મારવા જાય છે એટલામાંજ સ્થૂલબુદ્ધિ બહારથી આવ્યો. અને પોતાના સેવ્ય પગ તરફ દૃષ્ટિ કરતાં અલ્પબુદ્ધિને ક્રોધથી કહેવા લાગ્યો.

અરે દુષ્ટ? તુ મ્હારા સેવ્ય ડાબા પગને શા માટે મારે છે? બસ હવે તો ત્હારા સેવ્ય જમણા પગનાં હાડકે હાડકાં જુદાંજ કરી નાખું તો? એમ કહેતાં દુર પડેલો ધોકો લેવા ગયો. એટલે અલ્પબુદ્ધિ ઉદ્દેશી કહેવા લાગ્યો. અરે દુશ્મન? તું મ્હારા સેવ્ય પગને મારે ત્યાર પહેલાં હુ ત્હારા સેવ્ય પગને કાપીજ નાખુ તો? સ્થૂલબુદ્ધિએ અલ્પબુદ્ધિના સેવ્ય પગને દંડુકો લગાવી દીધો. એટલે ગુરૂજી ઝબકીને જાગી ઉઠયા. અને અલ્પબુદ્ધિ દૂર પડેલો છરો લેવા દોડયો. અરે? કોઇ દોડો મને મારી નાખ્યો. એમ ગુરૂજી બુમો પાડવા લાગ્યા. કેટલાક શિષ્યોએ આવી અલ્પબુદ્ધિ અને સ્થૂલબુદ્ધિને છૂટા

પાડયા. બાદ મોટા શિષ્યે કહ્યું અરે મૂર્ખાઓ, તમો કેવળ અજ્ઞાની છો ગુરૂજીના બે પગ તેમાં કોઇ ડાબો અને જમણો તે કંઇ જુદા નથી જે આપણા ગુરૂજીના જ પગ છે. અને તમો બંન્ને ચર્ણોની બીજી ભાવના રાખો છો. તે તમારી મૂર્ખતા છે.

એ પછી અલ્પબુદ્ધિ અને સ્થૂલબુદ્ધિ શરમાઇ ગયા. સાર એ છે કે દરેકનો ધર્મ અને ઇશ્વર એકજ છે.

स्नानंकत्वा–स्नानंकत्वा.

ત્રણ વેદાન્તિ બ્રાહ્મણો રાજાના મહેલમાં ચોરી કરવા ગયા. જ્યાં એક બાજુએ, સોના મહોરો અને હીરામાણેક આદી જવાહિરો પડેલાં હતાં. અને બીજી બાજુએ રાજા અને રાણી નિંદ્રાધિન થઇ ગયાં હતાં. પહેલા બે મીત્રોએ સુવર્ણ મહોરો બાંધતા પહેલાં ત્રીજા મીત્રને ઉદ્દેશી કહ્યું.

ભાઇ ? આ સુવર્ણ લેવામાં કાંઇ દોશ તો નથી ને ? તે મીત્રે કહ્યું, અરે મૂર્ખાઓ–એક ઠેકાણે કહ્યુ છે જે સુવર્ણમાં કલિયુગ રહેલો છે. માટે તે તો અનર્થકારી એ પછી સુવર્ણને ત્યાં પડયુ રહેવા દઇ હીરા માણેક તરફ દષ્ટિ કરી એક બીજાને કહ્યું.

મીત્ર, આ હીરામાણેક લેવાં એમાં શો દોશ ? તેણે પોતાની બગલમાંથી પોથી કહાડી નિચે જઇ દીવાને અજવાળે જોયું તો તેમાં પણ નિચે મુજબ લખેલુ હતું. કે “ રાજા, બ્રાહ્મણ અને દેવ, એ ત્રણેનુ દ્રવ્ય કદી પણ ચોરવુ નહિ.” એવી રીતે શાસ્ત્રના નિયમ મુજબ બધુ ત્યાં પડયુ રહેવા દઇ. દૂર પડેલાં ડાંગરનાં છાલાં (ફોતરાં)

ની ત્રણ ગાંસડીઓ બાંધી એટલામાં ત્રીજો વિચાર નજર આગળ ઉપસ્થિત થયો—અરે, રાજાની મીલ્કત ચોરવી, અને દેવનુ દ્રવ્ય લેવું. એ બરાબર છે. તે પહેલાં ગંગામાં સ્નાન કરી, લેવામાં કોઇ જાતનો દોશ નથી. અરે ! પણ અહીં ગંગા નદી તો નથી પણ આ સ્ત્રિ (રાણી) એ પણ એક સરિતા બરાબરજ છે. અને તે સ્ત્રિ રૂપ સરિતામાં પહેલાં સ્નાન કરી પવિત્ર થવુ જોઇએ. એ પછી ત્રણે પંડિતો રાણીના પલંગ પર ધબોધબ કુદી પડયા. અને **स्नानंकृत्वा, स्नानंकृत्वा,** એમ કહેવા લાગ્યા, રાણી એક દમ ઝબકી ઉઠી, અને રાજા ગભરાઇ ગયો. મહેલમાં કોલાહલ મચી રહ્યો એ પછી ખરૂ રહસ્ય ખુલ્લુ થતાં સૌ આશ્ચર્યમાં પડી ગયા. અને રાજાએ ત્રણે મહારાજોને એક એક સુવર્ણ મહોર આપી વિદાય કર્યા.

સાર એ છે જે ભણવું અને પછી પોતાની બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો.

ભગાભાઇની અક્કલની તારિફ.

સાંભળો છો કે ? ગામમાં ભેસોનુ ટોળુ આવ્યુ છે. માટે એક ભેંસ પણ આપણે લેવી જોઇએ (પટલાણીએ કહ્યું)

ભગાભાઇ—લઉ તો ખરો, પણ તું છાશ મારી બેનનાં છોકરાંને આપજે.

પટલાણી—તમારી બેનનાં છોકરાં, અને મારા ભાઇનાં છોકરાં કયાં નથી કે હું તમારી બેનનો છોકરાંને છાશ આપું ?

ભગાભાઇ—(ક્રોધથી) રાંડ ન આપે તો મારીને હાડકાં ભાગીજ નાખુ તો ? પટલાણી—છાશ તો ન અપાય સાંભળતાંજ

ભગાભાઇનો પિત્તો ઉખડી ગયો બહાર પડેલું સાંબેલું લેવા દોડયા એટલામાં એક સારા માણસે આવી ભગાભાઇને સમજાવી ઠંડા પાડયા.

ગામમાં ડાહ્યા ભગાભાઇ છે. સૌ કોઇ ભગાભાઇને પૂછી વાત કરે છે. એક રબારીને ત્યાં છાશ થઇ રહી કે ઊંટે ગોળીમાં મોંઢુ નાંખ્યું છાશ પીધી પણ ઉંટનું મોઢુ ગોળીમાંથી નિકળે નહિ. રબારી ભગાભાઇ પાસે સલાહ લેવા આવ્યો. ભગાભાઇએ કહ્યું. જા ? જઇને ગોળી ફોડી નાખ એટલે મોંઢુ નિકળી જશે. બાદ ઉંટનુ મોઢુ નિકળ્યું પણ કાંઠલો ગળામાં રહ્યો. રબારી પાછી સલાહ લેવા આવ્યો. એટલે ભગાભાઇએ હોકો ગુડ ગુડાવતાં જવાબ વાળ્યો. મારો દીચરો બોથ્થાળ જા ? જઇને ઉંટનુ ગળું કાપી નાખ ? એટલે કાંઠલો પણ નિકળી જશે. ઉટ બૂમો પાડે પણ જોર કરતાં કાંઠલો નીકળે નહિ. છરો લઇ રબારી આવ્યો એટલામાં સારા માણસે સમય ચુકતા વાપરી. કાંઠલો ભાગી નાંખ્યો. સૌ નવા જમાનાની અક્કલની તારીફ કરવા લાગ્યા. (ત્યાદથી ભગાભાઇની કહેવત ગુજરાતમાં પ્રસિદ્ધ છે.)

આડાને બદલે નાડું પકડનાર મુલ્લાંજી.

એક વહોરાને વેપાર સંબંધી કામકાજ માટે અમદાવાદ જવું પડતું. રેલવે નહોતી ત્યારે તે ગાડાંની મુસાફરીમાં જતો આવતો. નિયમ મુજબ વહોરાજી ગાડામાં બેઠેલા છે. અને ગાડું ધીમે ધીમે ચાલ્યાં જાય છે. એટલામાં ઢોળાણવાળી જમીન આવતાંજ ગાડાવાળાએ વોરાજીને કહ્યું-મુલ્લાજી ! એ ! મુલ્લાજી આડુ બરાબર પકડી રાખજો. જુઓ આ ઢાળ આવ્યો, મુલ્લાજીએ કહ્યું—હા હા પકડું છે. તું

તારે ગાડુ આગર ચલાવ. કહી મુલ્લાજીએ પોતાના સુંથણાનું નાડુ પકડી રાખ્યું. વળી બીજી વાર પણ ગાડાવાળાએ કહ્યું–મુલ્લાજી? આડુ મઝબુત પકડજો. મુલ્લાજીનો પિત્તો ઉખળી ગયો. અને બોલ્યા– પકડ્યું છે. પકડયું છે. સાલા! ગાડ્ આગળ ચલાવ!

ગાડાવાળાએ ગાડું આગળ ચલાવ્યું કે મુલ્લાંજી ડફાંગ કરતા ભોંયપર કૂદી પડયા. (પડી ગયા) અને ગાડું તો છેક નિચે જઇ ઉભું રહ્યું. વળી ગાડાવાળો વ્હોરાજી પાસે આવ્યો અને હાસ્ય કરી બોલ્યો. મુલ્લાજી? મેં તમને આડુ પકડવાનું કહ્યું હતું અને કેમ ભૂલી ગયા? વહોરાજી પોતાના સુંથણાનું નાડું બતાવતાં બોલ્યા: "સાલા આંધરો છે? જો દેખતો નથી? આ હજુ ટો પકરી રાખુ છે." (આ જોઇ ગાડાવાળાને મુલ્લાજીની ભોળાઇ પર ઘણુંજ હસવું આવ્યું.

કેટલાક દિવસ પછી વહોરાજીનાં માલથી ભરેલાં ગાડાં લુટાઇ ગયાં એટલે શેઠે તેમને પૂછ્યું. અસમાલજી! એમ કેમ? ટમે પોલીસમાં કેમ નહિ સંભરાવું. ટો આપરા માલનો કોઇક વખત પટો બી લાગટે.

અસમાલજી:—શેઠ! ચોર માલ ભલે લૂતી ગયા. પણ બરટીયું તો મારી પાસે છે ને? તે સાલાઓ ભાવ ટાલ વગર માલ કેની રીતે વેચશે?

સાર એ છે જે—કોઇ પણ કામમાં વધારે ભોળાઇ વપરાતાં ઉપહાસ્યને પાત્ર થવું પડે છે.

મીયાં ફસ્કુ અને તિસ્માર ખાંનો સંવાદ.

(એક શિતળ વડવૃક્ષની નિચે આવી સ્વચ્છ નિર્મળ પાણીના ભરેલા સરોવરમાંથી પાણી પી બે મીયાંભાઇ નિચે મુજબ વાતો કરવા લાગ્યા.)

દેખોજી ! ખુદાને યે કયા ચીજ બનાદી કેસી ઠંડી લ્હેર આતી હૈ. યે તલાવ હૈ. ઉસકા પાનીકા સબ ઘી બનજાવે. ઔર એ બડકે પતેકી સબ રોટી બન જાય. તો "બંદા ઝબોલ ઝબોલકે ખાય."

(તિસ્માર ખાંએ હવાઇ કીલ્લો બાંધવો શરૂ કર્યો.)

તુમ એકીલે કેસે ઉસમે હમેરા બી ભાગ હૈ. ફસ્કુએ કહ્યું.

સાલે ? ઉસમે તુમેરા કેસે ભાગ ? હમ પહેલે બોલે એટલે સબ હમેરા, એક રોટીકા ટુકડેબી નહિ દઉં હાલ મેં મોંઘવારી કેસી ચલતી ?

(તિસ્માર ખાંએ ઉશ્કેરાતાં બાણ છોડયું.)

ઉલ્લુ મુહ સંભાળ કે બોલીયે, મીયાં ભારી હો જાયગી.

(ફસ્કુ ચ્હીડાઇ ગયો.)

સાલે ? તેરા ચલે તો મારડાલીયો !

તિસ્માર ખાંએ બેપરવાઇ બતાવી.

" બંને મિત્રો વાતવાતમાં ઉખડી પડયા. મારામારી પર આવી ગયા. એટલામાંજ કંઇ ખડખડાટ થતાં બહાદુર ફસ્કુ નાશી ગયો. અને તિસ્માર ખાં મહા મુશીબતે ઝાડ પર ચ્હડી ગયો. તપાસ કરતાં જણાયું કે અવાજ ખીસકોલીનો હતો ત્યારથી મીયાંભાઇની વાતો પણ આપણા પુસ્તકોમાં પ્રસિદ્ધ છે.

આવૃત્તિ ૧ લી. પ્રત ૧૦૦૦. સને ૧૯૧૮.

—દર માસે પ્રગટ થતી—

આનામાળા સીરીઝના ગ્રાહકોનું વાર્ષિક લવાજમ.

રૂ. ૦-૧૨-૦ સ્થાનિક (અમદાવાદ અને મુંબઇ) પોસ્ટેજ સહિ

રૂા. ૧-૪-૦ બહાર ગામના ગ્રાહકો માટે પોસ્ટેજ સહિત.

તા. ક—છૂટક નકલ મંગાવનાર બહાર ગામના ગ્રાહકોએ આનાની પોસ્ટલ ટીકીટો બીડવી.

સરનામું:—

ગોર અંબાલાલ છગનલાલ.

C/o ગુજરાતી પંચ ઓફીસ

અમદાવાદ.

આનામાળા સીરીઝની એજન્સિઓ.

મુંબાઇ—ગોર લલ્લુ ત્રિભોવન C/o ભૂલેશ્વર સ્હામે બાલાજીનું મં

વડાગામ—શાહ પિતામ્બરદાસ ઝવેરદાસ. (મહીકાંઠા)

ધનસુરા—માસ્તર બાપુલાલ એચ. મ્હેતા. વાયા તલોદ સ્કુલ હેડમા ધનસુરા.

અમદાવાદ—ગુજરાતિ પંચ ઓફીસ. કર્ત્તા પાસેથી.

શ્રી ભાગ્યોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં જેઠાલાલ દેવશંકર દવેએ છાપ્યું. ખાડીઆ—અમદાવાદ.